

Het effect van ouderlijke echtscheiding op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen en burgerlijke staat

Universiteit Utrecht

Naam: Yousra Yadir
Studentnummer: 5735394
Opleiding: Sociologie
Begeleider: Joyce Delnoij
Tweede beoordelaar: Anne-Rigt Poortman
Datum: 13-06-2019

Abstract

Het aantal ouderlijke echtscheidingen is de afgelopen eeuw gestegen. Het is een maatschappelijk verschijnsel geworden dat partners besluiten om uit elkaar te gaan. In dit onderzoek wordt onderzocht of een ouderlijke echtscheiding invloed heeft op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen en burgerlijke staat. Op basis van de sociale leertheorie, de theorie van gemotiveerde actie en hechtingstheorie zijn hypotheses opgesteld betreffende dit verband. Vervolgens zijn er controlevariabelen toegevoegd. Na het uitvoeren van verschillende regressieanalyses, met behulp van data van de GGS, blijkt dat het meemaken van een ouderlijke echtscheiding invloed heeft op de attitude en op de burgerlijke staat.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 Sociale leertheorie.....	7
2.2 Theorie van gemotiveerde actie.....	9
2.3 Hechtingstheorie.....	10
2.4 Hypothesen.....	11
3. Methode.....	13
3.1 Data.....	13
3.2 Operationalisatie.....	14
3.3 Beschrijvende statistieken.....	16
4. Resultaten.....	19
5. Conclusie.....	25
6. Referentielijst.....	29

1. Inleiding

Sinds de jaren '70 is in Nederland het aantal echtscheidingen fors gestegen. In 1970 werden 65.000 scheidingen aangevraagd. Dit aantal is in 2014 gestegen naar ongeveer 91.000 scheidingen (Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), 2015). Het is een maatschappelijk verschijnsel geworden dat huwelijkspartners besluiten om uit elkaar te gaan. Door de kritiek die vroeger bestond op scheiden besloten veel mensen om toch bij elkaar te blijven. Dit zorgde niet alleen voor negatieve gevolgen voor de echtgenoten zelf, maar ook voor hun kinderen (Featherman en Hauser, 1978; Janssen, Poortman, Graaf & Kalmijn, 1998). In de vorige eeuw stond het leven meer in het teken van de waarden en normen van de kerk (Hak, 1995). De kans dat mensen gingen scheiden was toen veel kleiner, omdat het minder werd geaccepteerd. Aan het begin van de twintigste eeuw was het aantal scheidingen per 1000 huwelijken slechts twee. In de periode na 1965 tot 1985 is dit aantal gestegen naar maar liefst tien scheidingen per 1000 huwelijken (Kalmijn, de Graaf, Broese van Groenou & Dykstra, 2001).

Nederland werd in de periode na de tweede wereldoorlog gezien als een preuts land dat traditionele huwelijks verhoudingen hoog in het vaandel had. Het gezin was toen erg belangrijk, maar dit idee werd al snel verbroken door een seksuele revolutie waarbij het huwelijk niet alleen meer nodig was voor voortplanting (Vellenga, 1995). Met de komst van de anticonceptiepil werd het hebben van seksuele gemeenschap gezien als iets los van het huwelijk. Dit leidde tot een verandering in de houding tegenover traditionele huwelijks verhoudingen (Lesthaeghe, 2010). Het huwelijk was zoals voorheen niet meer exclusief en mensen bleven bij elkaar voor zolang als het goed ging. Door de tijd heen veranderden de normen en waarden rondom het huwelijk en scheiden. In de jaren 60 waren het eerst de jongeren en stadsmensen die anders begonnen te denken over het traditionele huwelijk, oudere generaties volgden later (Vellenga, 1995). Het veranderende denkbeeld over scheiden heeft ook voor juridische veranderingen gezorgd. De regelgeving omtrent het ontbinden van een huwelijk is namelijk versoepeld (Poppel & Heer, 1991). Vooral wanneer kinderen in het geding zijn wil men een vechtscheiding zoveel mogelijk voorkomen (Schoemaker, Visser, van Lawick & Finkenauer, 2017).

Een ouderlijke echtscheiding zorgt voor veel verandering in het leven van een kind zoals het verliezen van sociale contacten door een verhuizing. Dit kan leiden tot stress (Amato & Keith, 1991). Een ouderlijke echtscheiding blijkt ook invloed te hebben op de eigen relatie (Amato, 1996). Zij geloven namelijk minder in een stabiele en loyale relatie (Wallerstein & Blakeslee,

1989). De onderzoeksvraag in dit onderzoek luidt als volgt: *‘Heeft een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd invloed op de attitudes tegenover traditionele huwelijks verhoudingen van hun kinderen en hun burgerlijke staat?’*.

Het begrip ouderlijke echtscheiding zal veelvuldig worden gebruikt. Een echtscheiding is een beëindiging van een huwelijk met tussenkomst van een rechter (CBS, 2012). In dit onderzoek wordt met een ouderlijke echtscheiding niet alleen een beëindiging van het huwelijk met tussenkomst van een rechter bedoeld, maar ook als de biologische ouders uit elkaar gaan zonder wettelijk getrouwd te zijn geweest. Bij een relatiebreuk tussen de ouders zal de familiestructuur namelijk ook zodanig veranderen als bij een echtscheiding (Van de Rakt, 2011). Leeftijd blijkt een belangrijke indicator te zijn om problemen op latere leeftijd te voorspellen. Des te jonger het kind is tijdens de echtscheiding van de ouders, des te meer problemen hij zal ervaren in eigen toekomstige relaties. Een kind dat erg jong is, is minder goed in staat om te begrijpen waarom ouders kiezen om uit elkaar te gaan. Zij weten hier vaak niet mee om te gaan wat zorgt voor problemen later (Oderberg, 1986). Dit wetende is ervoor gekozen om in dit onderzoek alleen te kijken naar respondenten die een ouderlijke echtscheiding hebben meegemaakt in de leeftijd vier tot en met achttien jaar. Attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen is ook een begrip dat veel zal terugkomen. Attitudes worden gevormd door ervaringen in de kindertijd (Hill & Aldous, 1969). Een attitude is een oordeel over een bepaald gedrag. Dit kan zowel positief als negatief zijn (Kok & Taris, 2006). Attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen is het oordeel tegenover trouwen, scheiden en het zijn van een alleenstaande ouder. Hoe liberaler de attitude is van een persoon hoe meer non traditionele huwelijks verhoudingen als samenwonen en scheiden wordt geaccepteerd.

Deze onderzoeksvraag zal beantwoord worden aan de hand van de sociale leertheorie van Bandura (1977), de theorie van gemotiveerde actie van Fishbein (1967) en de hechtingstheorie van Bowlby (1969). Hieruit zullen verschillende hypothesen volgen. Vervolgens worden de data en de methoden in dit onderzoek behandeld. Er zal gebruik gemaakt worden van de data van *Generation and Gender Programme* (GGP). Hierna volgen de resultaten van het onderzoek en zal uiteindelijk een conclusie luiden om antwoord te geven op de onderzoeksvraag.

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek is het verzamelen van nieuwe informatie over het effect van ouderlijke echtscheiding. Aangezien het aantal scheidingen aan het einde van de twintigste eeuw flink is gestegen, is het belangrijk om ook de effecten van de

scheiding op het kind te blijven onderzoeken. Het doel is om informatie te verzamelen over het effect van ouderlijke echtscheiding op attitude en gedrag in Europa. Eerder onderzoek is vooral gedaan met Amerikaanse data (Amato & Booth, 1991; Keith & Finlay, 1988; Miles & Servaty-Seib, 2010) en Australische data (Amato, 1988). De leeftijd van de respondenten in deze onderzoeken was maximaal 55 jaar (Amato & Booth, 1991). Het aantal respondenten was in veel onderzoeken lager dan 10.000 (Amato, 1988; Kapinus, 2004; Miles & Servaty-Seib, 2010). In dit onderzoek zal, in tegenstelling tot andere onderzoeken, ook rekening gehouden worden met de leeftijd waarbij het kind een ouderlijke scheiding meemaakt (Amato, 1988; Kapinus, 2004; Miles & Servaty-Seib, 2010). Verder was de betrouwbaarheid van het concept traditionele huwelijks verhoudingen in eerdere onderzoeken aan de lage kant (Amato & Booth, 1991; Kapinus, 2004). Tevens wordt geprobeerd om gedrag niet alleen te verklaren vanuit de ervaring met hun ouders, maar ook vanuit attitude. Thornton (1985) concludeerde dat attitude geen effect heeft op het uiteindelijke gedrag, maar er zijn onderzoeken die dit tegenspreken (Booth, Johnson, White & Edwards, 1985). Dit onderzoek kan een aanvulling zijn op de al bestaande literatuur hierover.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is om ouders inzicht te geven in de gevolgen van een ouderlijke echtscheiding. Een ouderlijke echtscheiding zorg onder ander voor hechtingsproblemen bij hun kinderen (Beckwith, Cohen & Hamilton, 1999). Als ouders bewust zijn van de negatieve gevolgen van een echtscheiding zullen zij misschien minder snel besluiten om uit elkaar te gaan. Dit zorgt ervoor dat de negatieve gevolgen voor kinderen zal worden teruggedrongen. Het doel van het onderzoek is ook om meer informatie te verkrijgen over de attitude- en relatievorming in de Nederlandse maatschappij.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal eerder onderzoek worden bestudeerd. Vervolgens komen de sociale leertheorie van Bandura (1977), gemotiveerde actie theorie van Fishbein (1967) en hechtingstheorie van Bowlby (1969) aan bod.

De attitude tegenover het huwelijk en scheiden heeft een dramatische verandering ondergaan in de afgelopen tijd (Pagnini & Rindfuss, 1993). Een grote groep mensen vindt dat scheiden makkelijker gemaakt moet worden (Cherlin, 1992). Eerder onderzoek heeft aangetoond dat mensen met een liberale attitude waarschijnlijk eerder ervoor kiezen om hun huwelijk te beëindigen (Amato, 1991; Booth, Johnson, White & Edwards, 1985). Enkele spreken dit tegen.

Volgens Thornton (1985) heeft de attitude van een persoon geen effect op het zelf sneller scheiden. Er wordt gesteld dat een ouderlijke echtscheiding kan bijdragen aan een meer liberale houdingen tegenover scheiden. Echter, er is geen verschil gevonden in de houding tegenover het huwelijk zelf (Greenberg & Nay, 1982). Kinderen die opgegroeid zijn met gescheiden ouders geloven minder in een lang gelukkig leven met een partner en evalueren scheiden minder negatief dan anderen (Amato, 1987). Zij houden meer rekening met het kunnen falen van hun eigen huwelijk (Greenberg & Nay, 1982). Vrouwen met gescheiden ouders blijken ook minder waarde te hechten aan het getrouwde leven (Kulka & Weingarten, 1979). Wallerstein en Blakeslee (1989) concludeerden in hun onderzoek dat volwassen kinderen van gescheiden ouders moeite hebben met intimiteit in hun eigen relaties. De reden hiervan is omdat zij moeite hebben met het geloven in een stabiele en loyale relatie. De ervaringen die zij hebben gehad met hun ouders hebben dus een grote impact gehad later in hun leven.

Ouders zijn de belangrijkste personen in het leven van een kind. De ouder-kind relatie vormt de basis van het ontwikkelen van vertrouwen (King, 2002). Kinderen van gescheiden ouders blijken zelf problemen in hun eigen relatie te hebben (Amato, 1996). Zij ervaren meer problemen met emotionele intimiteit en zijn daarom meer geneigd om ook hun eigen huwelijk te zien eindigen in een echtscheiding (Feng, Giarrusso, Bengston & Frye, 1999). Kinderen met gescheiden ouders zijn zich meer bewust van alternatieven van trouwen, zoals samenwonen (Amato, 1989) Dit wordt ook steeds meer geaccepteerd (Thornton, 1989). Ook Kapinus (2004) heeft onderzoek gedaan naar hoe attitudes over scheiden beïnvloed worden door een ouderlijke scheiding. In tegenstelling tot andere onderzoeken vindt Kapinus (2004) dat een ouderlijke echtscheiding meer invloed heeft op de attitudes over scheiden van dochters dan op van zoons. Het hebben van een niet traditioneel gezin, met andere woorden het hebben van gescheiden ouders, in de kindertijd heeft een invloed op de houding en opvattingen over echtscheiding. Deze zijn veel liberaler. Het heeft geen invloed op de wenselijkheid van een huwelijk, alleen op de attitude tegenover scheiden (Trent & South, 1992).

2.1 Sociale leertheorie

Door de jaren heen proberen wetenschappers te onderzoeken waarom mensen doen zoals ze doen (Bandura & Walters, 1977). De sociale leertheorie van Bandura (1977) kan een verklaring geven voor zowel de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen van volwassen kinderen met gescheiden ouders als voor hun burgerlijke staat. De basisassumptie van de sociale leertheorie van

Bandura (1977) is dat alle gedragingen aangeleerd kunnen worden. Er zijn verschillende leerprocessen die daaraan ten grondslag liggen. Bandura (1997) stelt dat gedrag ook wordt bepaald door de omgeving. Kinderen kunnen op drie verschillende manieren gedrag leren. Ten eerste kunnen zij leren van rolmodellen zoals hun ouders, maar ook van idolen. Ten tweede kan een kind als gevolg van een bepaald ondeugdelijk gedragspatroon gestraft worden. Zij leren dan vooral bepaald gedrag af. Ten derde is het ook mogelijk gedrag te leren door middel van een beloning bij het tonen van het juiste gedrag (Leckie, 1975)

De sociale leertheorie beargumenteert dat kinderen gedrag en denkbeelden kunnen overnemen van hun ouders. Kinderen zien hun ouders als een rolmodel en observeren hun gedragingen en leren die dan over te nemen (Grusec & Davidov 2008). Dit wordt ook wel het proces van observationeel leren genoemd (Altink, 2004). Ouders spelen een belangrijke rol in het leven van hun kinderen. Vooral in de vroege kindertijd fungeren zij als de belangrijkste rolmodellen (Grusec & Davidov 2008). Het gedrag van de ouders wordt door een kind geobserveerd en geïnternaliseerd zodat het tot het eigen gedragsrepertoire gaat behoren (Altink, 2004).

Niet alleen gedrag kan worden overgenomen, maar ook attitudes en denkbeelden kunnen worden gevormd door het observeren van het gedrag van hun ouders (Cui & Fincham, 2010). De attitudes van volwassen kinderen tegenover traditionele huwelijks verhoudingen worden gevormd door het observeren van de echtelijke relatie van hun ouders. Het observeren van conflicten tussen de ouders dragen bij aan het vormen van eigen conflictgedrag in hun eigen romantische relaties. Het observeren van een gefaald huwelijk en een scheiding van de ouders kan zorgen voor een negatieve kijk op het huwelijk in het algemeen. Scheiden wordt gezien als een makkelijke uitweg om een problematisch huwelijk te beëindigen en wordt onder hen meer geaccepteerd. Het is erg waarschijnlijk dat deze meer liberale attitude invloed heeft op de eigen relatie. Er wordt minder moeite gedaan om de relatie te laten slagen (Kapinus, 2005). Verder worden de meer liberale attitudes tegenover traditionele huwelijks verhoudingen ook veroorzaakt doordat kinderen willen conformeren aan de opvattingen van hun ouders. Het hebben van gescheiden ouders zorgt ervoor dat scheiden meer geaccepteerd wordt (Kapinus, 2004).

Kortom, vanuit de sociale leertheorie van Bandura (1977) kan gesteld worden dat het waarschijnlijk is dat een ouderlijke echtscheiding invloed heeft op de burgerlijke staat, omdat zij geobserveerd gedrag zullen overnemen. Zij hebben ook een meer liberale attitude tegenover

traditionele huwelijks verhoudingen, omdat bijvoorbeeld scheiden gezien kan worden als een goede oplossing. Aan de hand van de sociale leertheorie van Bandura (1977) wordt verwacht dat kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn zelf ook vaker scheiden. Verder hebben zij vaker een meer liberale attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen.

2.2 Theorie van gemotiveerde actie

De theorie van gemotiveerde actie van Fishbein (1967) stelt dat gedrag beïnvloed wordt door twee determinanten. De eerste determinant weerspiegelt de sociale invloed en de tweede is meer van persoonlijke aard (Ajzen & Fishbein, 1980). Het doel van deze theorie is om gedrag te begrijpen en te verklaren (Godin, 1994). De theorie van gemotiveerde actie van Fishbein (1967) suggereert dat attitudes tegenover bepaald gedrag, in dit geval traditionele huwelijks verhoudingen, gevormd worden door sociale normen en gedragsintentie (Montano & Kasprzyk, 2015). Een belangrijk component van gedragsintentie is de attitude van de persoon op het uitvoeren van het gedrag. De attitude wordt gevormd door individuele overtuigingen en evaluatie van gedrags resultaten. Als er positieve resultaten worden waargenomen na een specifiek gedrag dan heeft dat een positieve invloed op de attitude tegenover dat gedrag (Fishbein, 1967; Fishbein & Ajzen, 1975).

Attitudes en sociale factoren hebben invloed op gedrag (Godin, 1994). Mensen ontwikkelen hun attitudes door overtuigingen die zij hebben en koppelen die dan aan gedrag (Ajzen, 1991). Attitudes ten aanzien van bepaald gedrag worden bepaald door de waargenomen kosten en baten van dat gedrag (Kapinus, 2005). Een individu besluit pas mee te gaan in bepaald gedrag als hij alle beschikbare informatie met elkaar heeft afgewogen (Godin, 1994; Montano & Taplin, 1991). Een persoon die gelooft dat het uitvoeren van een bepaald gedrag zal leiden tot positieve resultaten zal een positieve attitude aannemen tegenover dat gedrag. Wanneer een persoon gelooft dat er negatieve gevolgen volgen na het uitvoeren van specifiek gedrag zal dat meer leiden tot een negatieve houding tegenover dat gedrag (Fishbein & Ajzen, 1975; Lada, Tanakinjal, & Amin, 2009). Een persoon besluit dus pas eerder te scheiden als de kosten lager zijn dan de baten van de echtscheiding (Montano & Taplin, 1991). Volwassen kinderen van gescheiden ouders tonen een meer positieve attitudes tegenover een echtscheiding dan kinderen uit intacte gezinnen (Kapinus, 2005). Deze attitude beïnvloedt dus het gedrag van de persoon. Deze is positiever, wat dus inhoudt dat zij sneller zullen gaan scheiden.

2.3 Hechtingstheorie

Verschillende theorieën proberen een voorspelling willen doen over de effecten van ouderlijke echtscheiding (Hayashi & Strickland, 1998). Iedereen ervaart een vorm van hechting in zijn leven. Dit kan positief, negatief, prettig of onaangenaam zijn. De hechtingstheorie moet gezien worden als een uitgebreide theorie voor de affectieve ontwikkeling van een individu (Giuliani, 2003). De theorie verklaart hoe een ervaring in de kindertijd een impact kan hebben op relationele gedragingen later in het leven (Bretherton, 1985). De theorie beweert dat de aard van de vroege hechting het opkomende zelfbeeld en de kijk op de sociale wereld beïnvloed (Finzi, Cohen & Ram, 2000). Daarnaast werd het veelal gebruikt om de rol van de opvoeder in ouder-kind relaties te onderzoeken. De nadruk lag dan vooral op de impact van de rol van de opvoeder en de hechting met het kind op zijn gedrag in de volwassenheid. Lachen en huilen zijn hechting gedragingen die ervoor zorgen dat de ouder nabij wordt gehouden (Conradi, 2013) Belangrijke eigenschappen van een opvoeder zijn gevoeligheid en responsiviteit voor de behoeften van het kind dat leidt tot een veilige gehechtheidsrelatie. Wanneer een opvoeder deze eigenschappen niet bezit heeft het invloed op onveilige gehechtheidsrelatie (Bowlby, 1969).

De hechtingstheorie gaat uit van drie paden die gevolgd kunnen worden: veilig, vermijdend en angstig. Het veilige pad houdt in dat de opvoeders voldeden aan de sensitieve behoefte van hun kind. Zij zijn over het algemeen heel geliefd en vertrouwen andere mensen. Verder zijn zij ook in staat om hun gevoelens te kunnen delen en om hulp te vragen wanneer dit nodig is (Collins & Read, 1990). Personen met een angstig opvoedingsstijl overdrijven de waarde van nabijheid, intimiteit en relaties met anderen. Ze zijn angstig en obsessief in hun relaties en worstelen met emotionele onzekerheden (Belsky & Cassidy, 1994). Personen met een vermijdend hechtingsgedrag zijn over het algemeen kinderen waarvan de ouders afwijzend en vijandig zijn (Cassidy & Berlin, 1994). Het resultaat daarvan is dat zij minder empathie kunnen tonen, minder waarde hechten aan nabije relaties en pessimistischer zijn over het bestaan van een lange relatie. Zij houden zich graag op afstand en vermijden intieme relaties. Over het algemeen hebben ze vaak korte relaties met verschillende personen en zijn ze bang voor sensitieve afwijzing (Belsky & Cassidy, 1994).

Een ouderlijke scheiding is een gebeurtenis waarbij veel verandering plaatsvindt. Er zijn niet alleen praktische veranderingen zoals een verhuizing (Amato & Keith, 1991) die invloed hebben op het kind, maar ook veranderingen in de zorgomgeving. De verandering in de

zorgomgeving zorgt voor een verandering in het gedrag van de ouders. Ouders die een scheiding hebben doorgemaakt zijn minder in staat om controle te houden over het gedrag van hun kind en ze zijn minder consistent in opvoedingstechnieken. Bovendien is er minder affectie tussen ouder en kind wat allemaal van invloed kan zijn op het pad dat kinderen zullen volgen. Sterker nog, er is empirisch bewijs dat een ouderlijke echtscheiding samenhangt met hechtingsproblemen in de late adolescentie (Beckwith, Cohen & Hamilton, 1999).

De hechtingstheorie gaat ervan uit dat een kind een intern werkmodel creëert dat bestaat uit de ervaringen die hij opgedaan heeft met zijn opvoeder, in dit geval de ouders. Een kind dat veilig gehecht is heeft er vertrouwen in dat zijn ouders aanwezig zijn als het nodig is (Tavecchio & Reiling, 1993). Volwassen kinderen van gescheiden ouders hebben minder veilige gehechtheid met hun ouders waardoor zij interne werkmodellen ontwikkelen die zorgen voor een negatieve verwachting over hun eigen relaties in de toekomst (Sprecher, Cate & Levin, 1998). Dit leidt tot meer problemen om te hechten in een relatie later in hun leven (Beckwith, Cohen & Hamilton, 1999). Kortom, vanuit de hechtingstheorie wordt verwacht dat kinderen van gescheiden ouders zelf later hechtingsproblemen zullen ervaren met hun partners.

2.4 Hypothesen

Aan de hand van de drie theorieën zullen in dit hoofdstuk hypothesen worden opgesteld om de onderzoeksvraag te beantwoorden. De sociale leertheorie van Bandura (1997) stelt dat kinderen het gedrag van hun ouders observeren en de attitudes overnemen. De verwachting is dat kinderen van gescheiden ouders een liberale attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen hebben. Dit komt doordat een scheiding gezien wordt als geaccepteerd gedrag. Er wordt dus een direct positief effect verwacht van ouderlijke echtscheiding op attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen (zie Figuur 1).

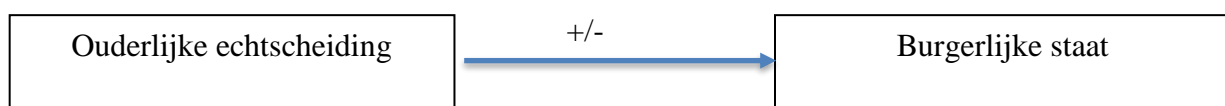
Hypothese 1: *Een ouderlijke echtscheiding heeft een positief effect op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen.*

Figuur 1. *Het verwachte effect van ouderlijke echtscheiding op attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen*

Vanuit de sociale leertheorie van Bandura (1977) kan ook uitgegaan worden dat het waarschijnlijk is dat een ouderlijke echtscheiding invloed heeft op de burgerlijke staat van hun volwassen kinderen, omdat zij geobserveerd gedrag zullen overnemen. Er wordt verwacht dat kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn zelf ook vaker gescheiden zijn. De hechtingstheorie verklaart dit vanuit de ervaring in de kindertijd en hoe die een impact kan hebben op relationele gedragingen later in het leven (Bretherton, 1985). Een ouderlijke echtscheiding zorgt voor minder gehechtheid bij een kind waardoor het negatieve werkmodellen ontwikkelt. Deze negatieve werkmodellen zorgen voor een negatieve verwachting over hun eigen relatie (Sprecher, Cate & Levin, 1998). Kinderen van gescheiden ouders hebben dus meer problemen om te hechten in een relatie (Beckwith, Cohen & Hamilton, 1999). Vanuit zowel de sociale leertheorie als de hechtingstheorie wordt verwacht dat kinderen van gescheiden ouders zelf ook vaker gescheiden zullen zijn en dat zij vaker niet getrouwd zijn en nooit getrouwd zijn geweest. Er wordt een direct effect verwacht van ouderlijke echtscheiding op burgerlijke staat (zie Figuur 2).

Hypothese 2: *Een ouderlijke echtscheiding heeft effect op de burgerlijke staat van de volwassen kinderen*

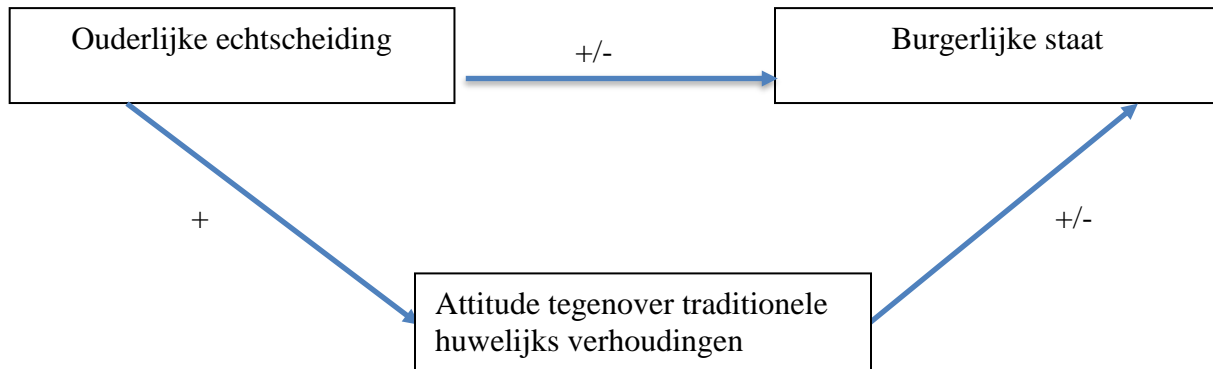

Figuur 2. *Het verwachte effect van ouderlijke echtscheiding op de burgerlijke staat*

Tot slot wordt volgens de theorie van gemotiveerde actie gesuggereerd dat attitudes invloed hebben op het gedrag (Godin, 1994). De houding ten opzichte van specifiek gedrag wordt volgens de theorie gevormd door individuele overtuigingen en evaluatie van de resultaten van een individu die dat gedrag heeft vertoond. Wanneer er positieve resultaten blijken te zijn wordt de attitude ook positiever tegenover dat gedrag (Fishbein & Ajzen, 1975). Er is hier sprake van een mediatie effect. Een ouderlijke echtscheiding heeft via attitude effect op de burgerlijke staat (zie Figuur 3). De

verwachting is dat wanneer de attitudes liberaler zijn men vaker gescheiden of niet getrouwd is of nooit getrouwd is geweest.

Hypothese 3: *Het effect van ouderlijke echtscheiding op burgerlijke staat wordt gemedieerd door de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen*

Figuur 3. *Het verwachte effect van ouderlijke echtscheiding op burgerlijke staat gemedieerd door attitude*

Methodie

3.1 Data

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de Generation and Gender Programme (GGP). De Generation and Gender Survey (GGS) is een component van de GGP. Het is de opvolger van de Fertility and Family Survey (FFS) uit de jaren negentig. De data bestaat uit twee waves: GGS wave 1 (2004) en GGS wave 2 (2008). De GGS wave 1 is beschikbaar in 20 landen en de GGS wave 2 in 14 landen. Voor dit onderzoek is een deel van wave 1 gebruikt om het effect te toetsen van ouderlijke echtscheiding in de kindertijd op de attitudes tegenover traditionele huwelijks verhoudingen en de burgerlijke staat van volwassen kinderen. De data is een onderdeel van het Internationale onderzoeksprogramma GGP dat is opgezet door de Verenigde Naties. GGP is opgericht in 2000 en wordt sinds 2009 gecoördineerd door het Nederlandse interdisciplinaire Demografisch Instituut (NIDI). Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een geharmoniseerd databestand. Dit houdt in dat de data zoveel mogelijk met elkaar vergelijkbaar is gemaakt. De

landen die opgenomen zijn in deze data zijn België, Bulgarije, Duitsland, Frankrijk, Litouwen, Roemenië en Rusland. De data van de andere landen in de wave waren niet beschikbaar.

In elk land hebben ongeveer 10.000 respondenten tussen de 18 en 82 jaar de vragenlijst ingevuld. Het onderzoeksprogramma heeft een longitudinaal onderzoeksdesign. Op dit moment is GGP bezig met het maken van een nieuwe vragenlijst ter voorbereiding op een nieuwe ronde van dataverzameling. Dit zal beginnen eind 2019. In de vragenlijst komen verschillende onderwerpen als relaties, huwelijken en attitudes aan bod. De data bevat 73400 respondenten, maar niet allemaal zijn ze bruikbaar voor dit onderzoek. Er is een selectie gemaakt van respondenten waarvan de ouders wel of niet gescheiden zijn. Vervolgens zijn alleen de respondenten meegenomen die een ouderlijke echtscheiding hebben meegemaakt in de leeftijd van vier tot en met achttien jaar. Vervolgens zijn afhankelijke variabelen gemaakt. Alle respondenten die *missings* hebben op de gebruikte variabelen worden uit de dataset gehaald. Uiteindelijk blijven 43026 respondenten over.

3.2 Operationalisatie

Afhankelijke variabele

De variabele attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen komt voort uit acht stellingen die zijn samengevoegd. De antwoordmogelijkheden waren (1) *'helemaal mee eens'* en (5) *'helemaal mee oneens'*. De eerste stelling is: *'Het huwelijk is een verouderde instelling'*. De tweede stelling is: *'Er is geen probleem als een ongetrouwd koppel samenleeft, ook als ze geen interesse hebben in een huwelijk'*. De derde stelling is: *'Er is geen probleem voor een koppel met een ongelukkig huwelijk om te scheiden, ook als ze kinderen hebben'*. De vierde stelling is: *'Het is oké voor een koppel om te scheiden, ook wanneer zij kinderen hebben'*. De vijfde stelling is: *'Een vrouw dient kinderen te hebben om zich volledig te voelen'*. De zesde stelling is: *'Een man dient kinderen te hebben om zich volledig te voelen'*. De zevende stelling is: *'Een kind dient op te groeien met de vader en de moeder om gelukkig te zijn'*. En de laatste stelling is: *'Een vrouw kan alleenstaande moeder zijn, ook zonder een stabiele relatie'*. Het gemiddelde van deze stellingen zal de maat voor attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen zijn. De eerste, tweede, vierde en laatste stelling zijn gehercodeerd om de juiste richting aan te houden. Bij deze vragen is nu (1) *'helemaal oneens'* en (5) *'helemaal mee eens'*. Hoe hoger je scoort op deze schaal hoe positiever, dus liberaler, je attitudes tegenover traditionele huwelijks verhoudingen zijn. Na het hercoderen is er gekeken naar de betrouwbaarheid. Door middel van de Cronbach's alpha wordt gekeken of de

acht stellingen samen genomen kunnen worden. De Cronbach's alpha dient in eerste instantie positief te zijn en hoe dichterbij 1 hoe betrouwbaarder deze is. Uit de betrouwbaarheidsanalyse blijkt er een Cronbach's alpha = .719 te zijn. Een alpha groter dan .70 wordt als acceptabel beschouwt (Nunnally, 1978).

De tweede afhankelijke variabele in dit onderzoek is burgerlijke staat. Deze is opgesplitst in drie dummy variabelen: *nooitgetrouwd*, *getrouwd* en *gescheiden*. De burgerlijke staat van de respondent kon gemeten worden aan de hand van de volgende vraag: '*burgerlijke status van de respondent*'. Deze vraag had als antwoordmogelijkheden: (1) '*nooit getrouwd*', (2) '*getrouwd*', (3) '*gescheiden*' en (4) '*weduwnaar*'. Kinderen waarvan de ouder weduwe is worden gecodeerd als *missings*. Er zijn 10351 respondenten nooit getrouwd, 28368 respondenten getrouwd en 3307 respondenten gescheiden.

Onafhankelijke variabele

De onafhankelijke variabele in dit onderzoek is ouderlijke echtscheiding tijdens de kindertijd. Er wordt gebruik gemaakt van de vraag: '*Zijn je biologische ouders ooit gescheiden?*'. Deze vraag heeft 5 antwoordmogelijkheden (1) '*ja*', (2) '*nee*', (3) '*nee, ze hebben nooit samengewoond*', (4) '*nee, andere situatie*' en (5) '*ik weet niets over mijn biologische ouders*'. Antwoordmogelijkheden 3, 4 en 5 zijn gecodeerd als *missings*. In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar respondenten waarvan de ouders zijn gescheiden in de leeftijd van vier tot en met achttien jaar. Dit is gedaan door het jaar dat de ouders gescheiden zijn af te trekken van het geboortjaar van de respondent. Respondenten die helemaal geen scheiding hebben meegemaakt krijgen de waarde (0) en respondenten die een ouderlijke echtscheiding hebben meegemaakt in de leeftijd vier tot en met achttien jaar krijgen waarde (1). Respondenten die een ouderlijke echtscheiding hebben meegemaakt toen ze jonger dan vier jaar of ouder dan achttien jaar waren zijn gecodeerd als *missings*.

Controle variabelen

In dit onderzoek wordt gecontroleerd voor geslacht, opleidingsniveau en leeftijd. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het effect van ouderlijke echtscheiding kan verschillen tussen mannen en vrouwen. Mannen zijn namelijk meer geneigd om agressief te reageren op een ouderlijk conflict

dan vrouwen (Chase-Landsale & Hetherington, 1990). Als mannen en vrouwen anders reageren op een ouderlijk conflict kan dit ook invloed hebben op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen (Kapinus, 2004). De verwachting is dat het effect voor mannen sterker zal zijn. Verder kan opleidingsniveau ook van belang zijn. Wanneer een individu hoger opgeleid is heeft het vaak ook meer toegang tot hulpbronnen, wat scheiden ook makkelijker kan maken (Bernardi en Radl, 2014). De verwachting is dat hoogopgeleiden daarom een meer liberale attitude hebben en vaker zullen scheiden of nooit getrouwd zullen zijn. Leeftijd blijkt ook een belangrijke indicator te zijn (Oderberg, 1986).

Geslacht, opleidingsniveau en leeftijd

De variabele geslacht is gehercodeerd naar een dummy variabele waarbij (0) vrouw en (1) man is. De variabele opleidingsniveau bestaat uit 7 ISCED-categorieën: (1) 'Pre primary education', (2) 'Primary level', (3) 'Lower secondary level', (4) 'Upper secondary level', (5) 'Post secondary/non tertiary', (6) 'First stage of tertiary' en (7) 'Second stage of tertiary'. ISCED is de internationale onderwijsafdeling van de UNESCO (CBS, z.d). De variabele leeftijd gaat vanaf 18 tot 82 jaar.

3.3 Beschrijvende statistiek

In tabel 1 zijn de beschrijvende statistiek weergegeven van de afhankelijke, onafhankelijke en controlevariabelen. In de tabel wordt het aantal respondenten, het minimum, het maximum, het gemiddelde en de standaarddeviatie gemeld. De variabele *ouderlijke scheiding* heeft een gemiddelde van .0812. Dit houdt in dat 8.12 procent van de respondenten een scheiding heeft meegemaakt tijdens de kindertijd. De waarde attitude is een samengevoegde waarde die bestond uit acht 5-punt Likertschaal stellingen. De gemiddelde van deze variabele is 2.84. Burgerlijke staat bestaat uit drie variabelen. De eerste variabele *nooit getrouwd* heeft een gemiddelde van .2363. Dit wil zeggen dat 23,6% van de respondenten nooit getrouwd is geweest. Het gemiddelde van de variabele *getrouwd* is .675. Dit houdt in dat 67,5% van de respondenten getrouwd is. De variabele *gescheiden* heeft een gemiddelde van .0787. Dit houdt in dat 7,87% van de respondenten gescheiden is. De gemiddelde waarde van de variabele *geslacht* is .4785. Dit houdt in dat ongeveer 48% van de respondenten een man is en de rest vrouw. *Opleidingsniveau* heeft een gemiddelde van 3.27. Deze waarde ligt tussen beroepsgericht onderwijs en de bovenbouw van het voortgezet

onderwijs en WEB-specialistenopleiding, hieronder valt mbo-niveau 4 en een 1-jarige hbo-opleiding. De tussenvallende waarden van deze variabele zijn niet even groot dus is het moeilijk om over dit gemiddelde iets te zeggen. De jongste respondent is 17 jaar en de oudste is 82 jaar oud. De gemiddelde leeftijd is 45 jaar.

Tabel 1. Beschrijvende statistiek van de variabelen

	Minimum	Maximum	Gem.	SD	N
Ouderlijke scheiding	,00	1,00	,081	,273	42026
Attitude	1,00	5,00	2,841	,85	42026
Nooit getrouwd	,00	1,00	,2463	,431	42026
Getrouwd	,00	1,00	,6750	,468	42026
Gescheiden	,00	1,00	,0787	,269	42026
Man	,00	1,00	,4785	,500	42026
Leeftijd	17	82	44,68	15,907	42026
Opleiding	0	6	3.22	1.252	42026

3.4 Analytische strategie

Om het effect van ouderlijke echtscheiding op attitude in de kindertijd tegenover traditionele huwelijks verhoudingen en burgerlijke staat te toetsen is gebruikt gemaakt van lineaire regressieanalyses. Ten eerste is het directe effect van ouderlijke scheiding in de kindertijd op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen getoetst (tabel 2, model 1). Attitude heeft een schaal die op intervalniveau gemeten is. Er is daarom gekozen voor een enkelvoudige lineaire regressieanalyse. Een enkelvoudige lineaire regressieanalyse wordt gebruikt om te onderzoeken

of er een lineaire samenhang is tussen de onafhankelijke variabele (x) en de afhankelijke variabele (y). Vervolgens is een meervoudige regressie uitgevoerd waaraan de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau zijn toegevoegd (tabel 2, model 2).

Om het effect van ouderlijke echtscheiding in de kindertijd op burgerlijke staat te toetsen zijn drie enkelvoudige lineaire regressies uitgevoerd. Een regressieanalyse met het effect op nooit getrouwd, een regressieanalyse met het effect op getrouwd en een regressieanalyse met het effect op gescheiden (tabel 3, model 1, 3 en 5). Dit zijn drie dichotome afhankelijke variabelen. Veel sociologen gebruiken een logistische regressie wanneer sprake is van een dichotome afhankelijke variabele. Echter zijn er veel problemen met de interpretatie van deze regressieanalyse (Mood, 2010). Een logistische regressie geeft namelijk relatieve effecten. Deze blijken in de praktijk moeilijk te interpreteren. Verder blijkt het ook dat resultaten van een lineaire regressie op een dichotome variabele sterk overeenkomen met die van een logistische regressie. De verschillen hier zijn zo klein dat ze te verwaarlozen zijn. Statistisch gezien maakt het dus niet veel uit of er een logistische of lineaire regressie uitgevoerd wordt (Stiphout & Jacobi, 2015). Om deze redenen is gekozen om in plaats van een logistische regressie een lineaire regressie uit te voeren. Zo zouden de resultaten in dit onderzoek ook makkelijker gebruikt kunnen worden in de praktijk. Vervolgens is gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau met behulp van een meervoudige lineaire regressie (tabel 3, model 2, 4 en 6).

Tot slot is ook nog gekeken naar het mediërende effect van attitude tegenover huwelijks verhoudingen op de burgerlijke staat (tabel 4, model 1, 3 en 5). Dit wordt gedaan door in totaal drie meervoudige lineaire regressies. Hier is ook weer gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau (tabel 4, model 2, 4 en 6). De R² in de tabel is de verklaarde variantie en geeft aan hoeveel van de variantie verklaart kan worden door de onafhankelijke variabelen.

Er zijn een vijftal assumpties die gecontroleerd moeten worden voor een regressieanalyse, namelijk: multicollineariteit, uitschieters, normaliteit, misspecificatie van de functionele norm en homoscedasticiteit. Wanneer sprake is van multicollineariteit, dan is de betrouwbaarheid van het model te laag. In het onderzoek is multicollineariteit geen probleem, omdat de *tolerance* in alle gevallen groter is dan .01 en de *Variance Inflation Factors* (VIF) kleiner is dan 10 (Schroeder, Lander & Levine-Silverman, 1990). Vervolgens is gekeken naar de uitschieters. Een uitschieter is een afwijkende observatie (Field, 2005). Een uitschieter heeft een z-waarde die niet ligt tussen -3 en 3. In deze data zijn uitschieters aanwezig. Deze worden niet zomaar uit de data gehaald. Dit

kan namelijk zorgen voor een bias. Om een extra controle te doen wordt gekeken naar Cook's afstand. Een grote Cook's afstand, een waarde boven de 1.0, wordt gezien als een invloedrijke waarde die waarschijnlijk beter weggelaten kan worden (Cook & Weisberg, 1982). Dit was niet het geval, wat inhoudt dat de uitschieters geen invloed hebben op de voorspellende waarde van het regressiemodel. De afhankelijke variabelen zijn niet normaal verdeeld. Dit vormt echter geen probleem, omdat het aantal respondenten groter is dan 30. De verdeling mag als normaal beschouwd worden (Moore & McCabe, 2006). De regressieanalyses zijn uitgevoerd met behulp van het programma SPSS.

4. Resultaten

Direct effect van ouderlijke echtscheiding op attitude

In tabel 2, model 1, is het directe effect van ouderlijke scheiding in de kindertijd op attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen getoetst. In tabel 2, model 2, zijn hier de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau aan toegevoegd. In tabel 2, model 1, is af te lezen dat het effect van ouderlijke scheiding op attitude significant positief is ($b=,152$, $t=14,539$, $p<,001$). In model 2 is het effect af te lezen nadat gecontroleerd is voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Dit is significant positief ($b=,075$, $t=7,415$, $p<,001$). Dit betekent dat wanneer een kind een ouderlijke scheiding heeft meegemaakt in de kindertijd hij ook een meer liberale attitude heeft tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. De attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen kan voor 0,5% worden verklaard door de onafhankelijke variabele uit model 1. Model 2 verklaarde 7,9% van de variantie. De controlevariabelen leveren een toegevoegde waarde aan het voorspellen van de attitude ($R^2\text{change}=,174$; $F\text{-change}= 3001,259$; $p<,001$). Model 2 blijkt een betere fit te zijn om de samenhang tussen de variabelen te toetsen. Het duidt op een zwak verband aan tussen de variabelen.

Geslacht heeft een significant negatief effect op attitude ($b=-,028$, $t=-5,099$, $p<,001$). Dit wil zeggen dat mannen een minder liberale attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen hebben. Leeftijd heeft een significant negatief effect ($b=-,009$, $t=49,563$, $p<,001$). Hoe ouder een persoon is hoe minder liberaal de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen zal zijn. Opleidingsniveau blijkt een significant positief effect te hebben ($b=,045$, $t=20,325$, $p<,001$). Dit betekent dat de hoogte van het opleidingsniveau bijdraagt aan een meer liberale attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. Aan de hand van deze resultaten kan gesteld worden dat

hypothese 1: ‘Een ouderlijke echtscheiding heeft een positief effect op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen’ bevestigd kan worden.

Tabel 2. Regressiemodel met attitude als afhankelijke variabele

	Attitude			
	Model 1		Model 2	
	B	SE	B	SE
Constante	2,828***	,003	3,092***	,012
Ouderlijke scheiding	,152***	,010	,075***	,010
Geslacht			-,028***	,005
Leeftijd			-,009***	,000
Opleidingsniveau			,045***	,002
R2	,005		,079	
N	42026		42026	

* p < ,05, ** p < ,01, *** p < ,001

Direct effect van ouderlijke echtscheiding op burgerlijke staat

Om het effect van ouderlijke scheiding in de kindertijd op de burgerlijke staat te toetsen zijn drie regressieanalyses uitgevoerd. Tabel 3, model 1, laat het effect van ouderlijke scheiding op nooit getrouwd zien. Dit effect is positief significant (b=,168 t=22,025, p < ,001). In model 2 is af te lezen dat na het toevoegen van de controlevariabelen nog steeds een significant positief effect is van ouderlijke scheiding op nooit getrouwd (b=,069, t=9,780, p < ,001). Dit houdt in dat het meemaken van een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd ervoor zorgt dat je zelf ook vaker nooit getrouwd bent. Geslacht heeft een positief significant effect op nooit getrouwd (b= ,039, t= 10,211, p < ,001). Dit houdt in dat mannen vaker dan vrouwen nooit getrouwd zijn. Tevens hebben

leeftijd ($b = -.012$, $t = -94,191$, $p < ,001$) en opleidingsniveau ($b = -.039$, $t = -25,283$, $p < ,001$) een significant negatief effect op nooit getrouwd. Dit geeft aan dat op een oudere leeftijd men vaker gehuwd zal zijn. Tot slot zorgt een hoger opleidingsniveau ervoor dat een individu vaker gehuwd is. De verklaarde variantie na het toevoegen van de controlevariabelen is significant gestegen van 1,1% naar 18,6% ($R^2\text{change} = ,174$; $F\text{-change} = 3001,259$, $p < ,001$).

In model 3 is het effect af te lezen van ouderlijke scheiding op getrouwd. Dit effect is significant negatief ($b = -.198$, $t = -23,790$, $p < ,001$). Na het toevoegen van de controlevariabelen is in model 4 nog steeds een significant negatief effect af te lezen ($b = -.112$, $t = -14,117$, $p < ,001$). Dit wil zeggen dat wanneer je een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd hebt meegemaakt je zelf minder vaak getrouwd zal zijn. Dit effect is significant positief voor geslacht ($b = ,009$, $t = 2,126$, $p = ,034$), leeftijd ($b = ,010$, $t = 70,232$, $p < ,001$) en opleidingsniveau ($b = ,025$, $t = 14,629$, $p < ,001$). Dit houdt in dat mannen vaker getrouwd zijn dan vrouwen. Verder geeft het aan dat naarmate men ouder wordt men ook vaker getrouwd zal zijn. Als laatst blijkt de hoogte van het opleidingsniveau bij te dragen aan het vaker getrouwd zijn. De verklaarde variantie is door het toevoegen van de controlevariabelen significant gestegen van 1,3% naar 11,7% ($R^2\text{change} = ,104$; $F\text{-change} = 1653,252$; $p < ,001$).

Tot slot is, in model 5, het effect van ouderlijke echtscheiding op gescheiden af te lezen. Dit effect is significant positief ($b = ,029$, $t = 6,067$, $p < ,001$). Na het toevoegen van de controlevariabelen is, in model 6, nog steeds een significant positief effect af te lezen van ouderlijke echtscheiding op gescheiden ($b = ,044$, $t = 9,045$, $p < ,001$). Kortom, het meemaken van een ouderlijke scheiding in de kindertijd zorgt ervoor dat je zelf ook vaker gescheiden zal zijn. Het effect van geslacht is significant negatief ($b = -.048$, $t = -18,413$, $p < ,001$). Mannen zullen later minder snel gescheiden zijn dan vrouwen. Er is een positief significant effect van leeftijd ($b = ,002$, $t = 21,455$, $p < ,001$) en opleidingsniveau ($b = ,013$, $t = 12,735$, $p < ,001$). Naarmate men ouder wordt zal men vaker gescheiden zijn. Verder draagt een hoger opleidingsniveau bij aan het vaker gescheiden zijn. De verklaarde variantie na het toevoegen van de controlevariabelen is significant gestegen van 0,1% naar 2,1% ($R^2\text{change} = ,020$; $F\text{-change} = 290,313$; $p < ,001$). Aan de hand van deze resultaten kan hypothese 2: *'Een ouderlijke echtscheiding heeft effect op de burgerlijke staat van de volwassen kinderen'* bevestigd worden. Ten eerste zorgt een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd voor het vaker nooit getrouwd zijn. Ten tweede zorgt het ook voor het vaker niet getrouwd zijn en tot slot vaker voor gescheiden zijn.

Tabel 3. *Regressiemodel met burgerlijke staat als afhankelijke variabele*

	Nooit getrouwd		Getrouwd		Gescheiden	
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
	B (SE)	B (SE)	B (SE)	B (SE)	B (SE)	B (SE)
Constante	,233*** (,002)	,865*** (,009)	,691*** (,002)	,161** (,010)	,076*** (,001)	-,026*** (,006)
Ouderlijke scheiding	,168*** (,008)	,069*** (,007)	-,198*** (,008)	-,112** (,008)	,029*** (,005)	,044*** (,005)
Geslacht	.	,039** (,004)		,009*** (,004)		-,048*** (,003)
Leeftijd		-,012*** (,000)		,010*** (,000)		,002*** (,000)
Opleidingsniveau		-,039*** (,002)		,025*** (,002)		,013*** (,001)
R2	,011	,186	,013	,117	,001	,021
N	42026	42026	42026	42026	42026	42026

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Het mediatie effect van attitude op burgerlijke staat

Om een mediatie effect aan te tonen met een regressieanalyse is gebruikt gemaakt van de methode

van Baron en Kenny (1986). De onafhankelijke variabele ouderlijke echtscheiding dient de afhankelijke variabele burgerlijke staat significant te voorspellen. Dat is het geval (tabel 3, model 2, 4 en 6). Ten tweede dient ouderlijke echtscheiding ook de mediërende variabele attitude significant te voorspellen (tabel 2, model 2). Als laatste dient de mediërende variabele de afhankelijke variabele te voorspellen. Hiervoor dient een regressieanalyse gedaan te worden met als predictoren ouderlijke echtscheiding en attitude op burgerlijke staat.

In tabel 4 is het mediatie effect van attitude op burgerlijke staat weergegeven. Ten eerste is, in model 1, het mediatie effect van attitude op nooit getrouwd af te lezen. In model 2 is af te lezen dat na toevoeging van de controlevariabelen het effect van attitude significant positief is ($b = ,092$, $t = 27,502$, $p < ,001$). De verklaarde variantie is significant gestegen van 5,3% naar 20% ($R^2\text{change} = ,147$; $F\text{-change} = 2570,294$; $p < ,001$). Tevens is het effect van ouderlijke echtscheiding na toevoeging van de mediërende variabelen attitude ook nog steeds significant positief ($b = ,062$, $t = 8,867$, $p < ,001$). Dit effect is kleiner dan het directe effect (tabel 3, model 2). Er is sprake van een partiële mediatie effect van attitude op nooit getrouwd. Het effect van ouderlijke echtscheiding op nooit getrouwd wordt deels gemedieerd door attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. Dit effect is significant positief voor mannen ($b = ,041$, $t = 10,983$, $p < ,001$). Dit houdt in dat het effect sterker is voor mannen dan voor vrouwen. Leeftijd ($b = -,011$, $t = -85,910$, $p < ,001$) en opleidingsniveau ($b = -,043$, $t = -28,098$, $p < ,001$) zijn significant negatief. Dit houdt in dat jongere en hoogopgeleide respondenten minder vaak getrouwd zijn dan oudere laagopgeleiden.

Het mediatie effect van attitude op getrouwd is af te lezen zonder (model 3) en met (model 4) controle variabelen. Na toevoeging van de controlevariabelen is het effect significant negatief ($b = -,151$, $t = -40,256$, $p < ,001$). De verklaarde variantie is significant toegenomen van 7,5% naar 15% ($R^2\text{change} = ,075$; $F\text{-change} = 1240,867$; $p < ,001$). Het effect van ouderlijke echtscheiding is significant negatief ($b = -,101$, $t = -12,922$, $p < ,001$). Dit effect is kleiner geworden dan het directe effect (tabel 3, model 4). Dit houdt in dat hier sprake is van een partiële mediatie effect van attitude op getrouwd. Opvallend is dat het effect van geslacht niet meer significant is ($b = ,005$, $t = 1,164$, $p = ,244$). Dit wil zeggen dat er geen verschil is tussen mannen en vrouwen. Leeftijd ($b = ,008$, $t = 60,108$, $p < ,001$) en opleidingsniveau ($b = ,032$, $t = 18,807$, $p < ,001$) blijven wel significant positief. Een oudere leeftijd en hogere opleidingsniveau dragen bij aan het vaker getrouwd zijn.

Tot slot is het mediatie effect van attitude op gescheiden af te lezen in tabel 4 zonder (model

5) en met (model 6) controlevariabelen. Model 6 blijkt een betere fit te zijn. De verklaarde variantie stijgt van 1,2% naar 3,6% ($R^2\text{change}=,025$; $F\text{-change}=358,233$; $p<,001$). Er is een significant positief effect van attitude ($b=,059$, $t=25,667$, $p <,001$) met toevoeging van controlevariabelen. Het effect van ouderlijke scheiding is na toevoeging van de controlevariabelen significant positief ($b=,039$, $t=8,182$, $p <,001$). Dit effect blijkt ook kleiner te zijn dan het directe effect (tabel 3, model 6). Ook hier is sprake van een partiële mediatie effect van attitude op gescheiden. Het effect van geslacht is significant negatief ($b= -,046$, $t= -17,913$, $p<,001$). Dit houdt in dat mannen minder vaak gescheiden zijn dan vrouwen. Leeftijd ($b= ,002$, $t=27,049$, $p<,001$) en opleidingsniveau ($b= ,011$, $t=10,239$, $p <,001$) dragen significant positief bij aan het vaker gescheiden zijn. Dit wilt zeggen dat naarmate je ouder bent, je vaker gescheiden zal zijn. Verder houdt het in dat hoe hoger het opleidingsniveau is, hoe vaker degene gescheiden zal zijn. Aan de hand van deze resultaten kan hypothese 3: ‘*Het effect van ouderlijke echtscheiding op burgerlijke staat wordt gemedieerd door attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen*’ deels bevestigd worden. Het effect van ouderlijke echtscheiding tijdens de kindertijd wordt deels gemedieerd door attitude.

Tabel 4. *Regressiemodel met attitude als mediërende variabele en burgerlijke staat als afhankelijke variabele*

	Nooit getrouwd		Getrouwd		Gescheiden	
	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
	B	B	B	B	B	B
	(SE)	(SE)	(SE)	(SE)	(SE)	(SE)
Constante	-,195** (,010)	,581*** (,013)	1,254 *** (,011)	,628*** (,015)	-,059*** (,006)	-,209*** (,009)
Ouderlijke scheiding	,146*** (,008)	,062*** (,007)	-,167*** (,008)	-,101*** (,008)	,022*** (,005)	,039*** (,005)

Attitude	,151*** (,004)	,092*** (,003)	-,199*** (,004)	-,151*** (,004)	,048*** (,002)	,059*** (,002)
Geslacht	.	,041*** (,004)		,005 (,004)		-,046*** (,003)
Leeftijd		-,011*** (,000)		,008*** (,000)		,002*** (,000)
Opleidingsniveau		-,043*** (,002).		,032*** (,002)		,011*** (,001)
R2	,053	,200	,075	,150	,012	,036
N	42026	42026	42026	42026	42026	42026,

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

5. Conclusie

De vraag die in dit onderzoek centraal stond was: ‘*Heeft een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd invloed op de attitudes tegenover traditionele huwelijks verhoudingen van hun kinderen en hun burgerlijke staat?*’. In dit onderzoek is met behulp van de Generation and Gender Programme data gekeken of er een verband bestaat tussen het meemaken van een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd op de attitude tegenover traditionele huwelijk verhoudingen en de burgerlijke staat in de toekomst. De landen die zijn opgenomen in deze data zijn Bulgarije, Rusland, Duitsland, Roemenië, Frankrijk, België en Litouwen.

Om een antwoord te geven op deze onderzoeksvraag werd eerst gekeken naar het effect van ouderlijke echtscheiding op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. Het is gebleken dat het meemaken van een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd een effect heeft. Dit komt overeen met de sociale leertheorie van Bandura (1977). Attitudes worden gevormd in de

kindertijd en in de kindertijd zijn ouders belangrijke rolmodellen (Leckie, 1975). Verder stelt de sociale leertheorie van Bandura (1977) dat de attitudes van volwassen kinderen tegenover traditionele huwelijks verhoudingen worden gevormd door het observeren van de echtelijke relatie van hun ouders. Wanneer zij zien dat na een ouderlijke echtscheiding het beter gaat tussen de ouders, zullen zij een scheiding meer accepteren (Kapinus, 2005). Scheiden wordt dus meer geaccepteerd en de attitudes zijn dus liberaler.

Vervolgens is gekeken naar het effect van ouderlijke echtscheiding op de burgerlijke staat. Een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd zorgt ervoor dat een individu vaker nooit getrouwd is geweest of niet getrouwd is. Dit is in lijn met de theorie. Kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn, zijn zich meer bewust van andere alternatieven dan trouwen (Amato, 1989). Tevens is gebleken dat de kans dat zij scheiden groter is. De hechtingstheorie verklaart hoe een ervaring in de kindertijd een impact kan hebben op relationele gedragingen later in het leven (Bretherton, 1985). Een ouderlijke echtscheiding hangt samen met hechtingsproblemen in de late adolescentie (Beckwith, Cohen & Hamilton, 1999). Dit kan ertoe leiden dat zij minder vaak trouwen of ooit getrouwd zijn geweest. Vanuit de sociale leertheorie wordt ervan uitgegaan dat kinderen het gedrag van hun ouders observeren en dit later na zullen gaan doen (Bandura, 1977). Als de ouders zijn gescheiden, zullen zij dus zelf ook vaker gescheiden zijn. Aan de hand van deze resultaten kan gesteld worden dat een ouderlijke echtscheiding effect heeft op de burgerlijke staat.

Tot slot werd gekeken naar het mediatie effect van ouderlijke echtscheiding op burgerlijke staat via attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. De verwachting was dat burgerlijke staat gemedieerd zou worden door attitude. Dit is in lijn met de theorie van gemotiveerde actie. Gedragsintentie is een voorspeller voor gedrag en deze wordt beïnvloed door de houding ten opzichte van dat gedrag (Montano & Kasprzyk, 2015). Wanneer de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen positief is, is de kans dat bepaald gedrag ook meer getoond wordt groter. In dit geval zal dat zijn dat er vaker gescheiden wordt dan wanneer de attitude negatief zou zijn. Aan de hand van dit onderzoek is deze verwachting deels bevestigd. Een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd heeft deels een invloed op de attitudes tegenover traditionele huwelijks verhoudingen en hun burgerlijke staat. De attitude is vaker liberaler en zij zijn vaker nooit getrouwd geweest of niet getrouwd en scheiden vaker.

Er kan geconcludeerd worden dat een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd een positief effect heeft op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. Dit houdt in dat het

meemaken van een ouderlijke scheiding in de kindertijd zorgt voor een positieve attitude tegenover bijvoorbeeld scheiden en samenwonen zonder getrouwd te zijn. Tot slot kan ook geconcludeerd worden dat een ouderlijke echtscheiding in de kindertijd ook effect heeft op de burgerlijke staat. Het meemaken van een ouderlijke scheiding zorgt voor het vaker nooit getrouwd zijn en minder vaak voor het getrouwd zijn. Verder zorgt het ook voor het vaker gescheiden zijn.

Discussie

Dit onderzoek heeft een aantal beperkingen. Ten eerste, de landen Bulgarije, Rusland, Duitsland, Roemenië, Frankrijk, België en Litouwen, die in dit onderzoek zijn opgenomen, verschillen in de normen en waarden rondom traditionele huwelijks verhoudingen. In Bulgarije bijvoorbeeld wordt nog steeds veel waarde gehecht aan de traditionele normen en waarden rondom het huwelijk (Zhekova, 2010). Hierdoor kan een vertekend beeld ontstaan over het effect van ouderlijke echtscheiding op de attitude tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. Het zou interessant zijn om dit per land te controleren. Ten tweede is geen gebruik gemaakt van Nederlandse data. Het is daarom discutabel of deze resultaten gegeneraliseerd mogen worden naar de Nederlandse bevolking. Voor vervolgonderzoek is het aan te raden om de data van Nederland te verkrijgen en precies hetzelfde onderzoek opnieuw uit te voeren. De data die in dit onderzoek is gebruikt, is inmiddels ook verouderd. Op dit moment is een nieuwe dataverzameling ronde gestart. Het zou relevant zijn om dit onderzoek uit te voeren met de meest recente data. De resultaten van het onderzoek kunnen dan beter gegeneraliseerd worden naar de Nederlandse bevolking.

Ondanks dat het onderzoek een longitudinaal onderzoeksdesign heeft, heeft het niet de ontwikkelingen over tijd kunnen meten. Het zou interessant zijn om deze resultaten te vergelijken met onderzoeken die later en eerder zijn gedaan om dan te zien of er een groter, of kleiner effect is van ouderlijke echtscheiding. In de vorige eeuw speelde de kerk namelijk een belangrijke rol in de levens van mensen (Hak, 1995). Scheiden was toen een taboe en werd minder geaccepteerd. Kinderen hadden ook last van meningen in hun omgeving. Het kan zijn dat zij daarom juist een meer negatieve attitude ontwikkelen tegenover huwelijks verhoudingen. De normen en waarden van de kerk waren erg belangrijk waardoor een ouderlijke echtscheiding misschien een ander effect zou hebben dan nu. Een andere suggestie zou zijn om ook te controleren voor de opvattingen van het individu zelf. Dit is in dit onderzoek niet gedaan.

Verder is in dit onderzoek geen rekening gehouden met de aard van de echtscheiding. Het effect van een ouderlijke echtscheiding zal waarschijnlijk sterker zijn voor kinderen die een ouderlijke echtscheiding hebben meegemaakt met veel conflicten. Zij zullen wellicht nog vaker zelf scheiden of niet getrouwd zijn, omdat de situatie voor hen veel heftiger is geweest. Waarschijnlijk zullen zij ook een meer liberale attitude hebben tegenover traditionele huwelijks verhoudingen. Het is daarom interessant om onderscheid te maken tussen kinderen die een echtscheiding hebben meegemaakt en kinderen waarvan de ouders op een conflict loze manier uit elkaar zijn gegaan.

Tot slot is er in dit onderzoek ook geen rekening gehouden met de woonsituatie van de respondent. Het is niet bekend of de respondent thuis woonde gedurende de ouderlijke echtscheiding. Het zou interessant zijn om dit wel mee te nemen in de analyses. Wanneer de respondent niet thuis woonde gedurende de scheiding heeft het misschien niet alles meegekregen. Het effect zal waarschijnlijk kleiner zijn dan wanneer zij dit wel zouden hebben meegemaakt.

Referentielijst

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes* 50, 179-211
- Altink, W. (2004). *Menselijk kapitaal*. Uitgeverij Van Gorcum.
- Amato, P. R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 628-640
- Amato, P. R. (1987). Family processes in one-parent, stepparent, and intact families: The child's point of view. *Journal of Marriage and the Family*, 327-337.
- Amato, P. R., & Booth, A. (1991). The consequences of divorce for attitudes toward divorce and gender roles. *Journal of family issues*, 12(3), 306-322.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 43-58.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-hall.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182
- Beckwith, L., Cohen, S. E., & Hamilton, C. E. (1999). Maternal sensitivity during infancy and subsequent life events relate to attachment representation at early adulthood. *Developmental psychology*, 35(3), 693.
- Belsky, J., & Cassidy, J. (1994). Attachment and close relationships: An individual-difference perspective. *Psychological inquiry*, 5(1), 27-30.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and loss v. 3 (Vol. 1). *Random House*. Furman, W., & Buhrmester, D. (2009). *Methods and measures: The network of relationships inventory: Behavioral systems version*. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 470-478
- Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and prospect. *Monographs of the society for research in child development*, 50(1-2), 3-35.
- Cassidy, J., & Berlin, L. J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and

- research. *Child development*, 65(4), 971-991.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (z.d.). *ISCED*. Geraadpleegd op:
<https://www.cbs.nl/nlnl/onzediensten/methoden/classificaties/onderwijs-en-beroepen/isced>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2015). Huwen en partnerschapsregistraties; kerncijfers. Geraadpleegd op 28 maart 2019
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2012). *Nederland in 2012*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd via:
[http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37425ned&D1=3-9&D2=0,10,20,30,40,50,\(1-1\)-1&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37425ned&D1=3-9&D2=0,10,20,30,40,50,(1-1)-1&VW=T)
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of personality and social psychology*, 58(4), 644.
- Conradi, H. J. (2013). Judith Kay Nelson (2012). What made Freud laugh: An attachment perspective on laughter. New York: Routledge, 221 p., € 43, 95. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 39(3), 211-212.
- Cook, R. D., & Weisberg, S. (1982). *Residuals and influence in regression*. New York: Chapman & Hall.
- Cui, M., & Fincham, F. D. (2010). The differential effects of parental divorce and marital conflict on young adult romantic relationships. *Personal Relationships*, 17(3), 331-343.
- Featherman, D. L., & Hauser, R. M. (1978). Opportunity and change. In *Studies in Population*. Academic Press. New York NY United States 1978
- Feng, D., Giarrusso, R., Bengtson, V. L., & Frye, N. (1999). Intergenerational transmission of marital quality and marital instability. *Journal of Marriage and the Family*, 451-463.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS (And sex, drugs and rock 'n' roll)*. London: SAGE Publications.
- Finzi, R., Cohen, O., & Ram, A. (2000). Attachment and divorce. *Journal of family psychotherapy*, 11(1), 1-20.
- Fishbein, M. E. (1967). Readings in attitude theory and measurement.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). Belief, attitude, and behavior: An introduction to theory and research. *Reading, Mass.: Addison Wessley*.
- Giuliani, M. V. (2003). *Theory of attachment and place attachment*. Na.

- Godin, G. (1994). Theories of reasoned action and planned behavior: usefulness for exercise promotion. *Medicine and science in sports and exercise*, 26(11), 1391-1394
- Greenberg, E. F., & Nay, W. R. (1982). The intergenerational transmission of marital instability reconsidered. *Journal of Marriage and the Family*, 335-347.
- Grusec, J.E. & M. Davidov (2008), Socialization in the Family. The Roles of Parents, pp. in J.E. Grusec & P.D. Hastings (2008), *Handbook of Socialization. Theory and Research*. New York: The Guilford Press.
- Hadden, J. K. 1983. "Televangelism and the mobilization of a new Christian Right family policy". In *Families and religions: Conflict and change in modern society*, Edited by: 'Antonio, W. D and Aldous, J. 247–266. Beverly Hills, CA: Sage
- Hak, D. (1995). Over secularisering, ontkerkelijking en individualisering. Enige uitkomsten van recent godsdienstsociologisch onderzoek in Nederland. *Sociologische gids*, 42(2), 124-139.
- Hayashi, G. M., & Strickland, B. R. (1998). Long-term effects of parental divorce on love relationships: Divorce as attachment disruption. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(1), 23-38.
- Hill, R., & Aldous, J. (1969). Socialization for marriage and parenthood. In D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* (pp. 885-890). Chicago: Rand McNall
- Janssen, J. P., Poortman, A. R., Graaf, P. M. D., & Kalmijn, M. (1998). De instabiliteit van huwelijken en samenwonenrelaties in Nederland. *Mens en Maatschappij*, 73(1), 4-26.
- Kalmijn, M., de Graaf, P., Broese van Groenou, M., & Dykstra, P. (2001). Oorzaken en gevolgen van echtscheiding: een landelijk onderzoek onder gehuwde en gescheiden mensen in Nederland. *Sociale Wetenschappen*, 44(2), 1-15.
- Kapinus, C. A. (2004). The effect of parents' attitudes toward divorce on offspring's attitudes: Gender and parental divorce as mediating factors. *Journal of family issues*, 25(1), 112-135.
- Kapinus, C. A. (2005). The effect of parental marital quality on young adults' attitudes toward divorce. *Sociological Perspectives*, 48(3), 319-335.
- Kapinus, C. A., & Flowers, D. R. (2008). An examination of gender differences in attitudes toward divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 49(3-4), 239-257.
- Kaufman, G. 2000. Do gender role attitudes matter? Family formation and dissolution among

- traditional and egalitarian men and women. *Journal of Family Issues*, 21: 128–144.
- Keith, V. M., & Finlay, B. (1988). The impact of parental divorce on children's educational attainment, marital timing, and likelihood of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 797-809.
- King, V. (2002). Parental divorce and interpersonal trust in adult offspring. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 642-656.
- Kok, G., & Taris, T. W. (2006). De waarde van Intervention Mapping en de Theory of Planned Behavior voor de effectiviteit van een communicatietraining.
- Kulka, R. A., & Weingarten, H. (1979). The long-term effects of parental divorce in childhood on adult adjustment. *Journal of Social Issues*, 35(4), 50-78.
- Lada, S., Harvey Tanakinjal, G., & Amin, H. (2009). Predicting intention to choose halal products using theory of reasoned action. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 2(1), 66-76.
- Leckie, G. (1975). *Ontwikkeling van sociale cognitie: een ontwikkelingsmodel voor rolnemingsvaardigheid bij kinderen* (Doctoral dissertation, [Sl: sn]).
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and development review*, 36(2), 211-251.
- Miles, N. J., & Servaty-Seib, H. L. (2010). Parental marital status and young adult offspring's attitudes about marriage and divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51(4), 209-220.
- Mood, C. (2010). Logistic regression: Why we cannot do what we think we can do, and what we can do about it. *European sociological review*, 26(1), 67-82.
- Montano, D. E., & Kasprzyk, D. (2015). Theory of reasoned action, theory of planned behavior, and the integrated behavioral model. *Health behavior: Theory, research and practice*, 95-124.
- Montano, D. E., & Taplin, S. H. (1991). A test of an expanded theory of reasoned action to predict mammography participation. *Social science & medicine*, 32(6), 733-741.
- Nunnally, J. (1978). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill.
- Oderberg, N. (1986). College students from divorced families: The impact of post-divorce life on long-term psychological adjustment. *Conciliation Courts Review*.
- Poppel, F. V., & Beer, J. D. (1991). Het effect van veranderingen in de echtscheidingswetgeving op het echtscheidingscijfer: een toepassing van interventie-analyse. *Maandstatistiek van*

de Bevolking, Juni, 27-35.

- Schoemaker, K., Visser, M., van Lawick, J., & Finkenauer, C. (2017). Vechtscheidingen: Beleving en ervaringen van ouders en kinderen en verandering na Kinderen uit de Knel.
- Schroeder, M. A., Lander, J., & Levine-Silverman, S. (1990). Diagnosing and dealing with multicollinearity. *Western Journal of Nursing Research, 12*(2), 175-187.
- Sieben, I., & Linssen, L. (2009). Logistische regressie analyse: een handleiding. *Geraadpleegd via www.ru.nl/publish/pages/525898/logistischegressie.Pdf.*
- Sinclair, S. L., & Nelson, E. S. (1998). The impact of parental divorce on college students' intimate relationships and relationship beliefs. *Journal of Divorce & Remarriage, 29*(1-2), 103-129.
- Sprecher, S., Cate, R., & Levin, L. (1998). Parental divorce and young adults' beliefs about love. *Journal of Divorce & Remarriage, 28*(3-4), 107-120.
- Strohschein, L. (2005). Parental divorce and child mental health trajectories. *Journal of Marriage and Family, 67*(5), 1286-1300.
- Tavecchio, L. W. C., & Reiling, E. J. (1993). De vreemde situatie: Hechtingstheorie in de praktijk van de kinderopvang.
- Trent, K., & South, S. J. (1992). Sociodemographic status, parental background, childhood family structure, and attitudes toward family formation. *Journal of Marriage and the Family, 427-439.*
- Van de Rakt, M. G. A. (2011). Parental divorce in criminal families: a second test of static and dynamic theories of crime. *Two Generations of Crime: The Intergenerational Transmission of Criminal Convictions over the Life Course*. Nijmegen: Ipskamp.
- van Stiphout, W. A. H., & Jacobi, C. E. (2015). 10. Lineaire regressie op een dichotome variabele, toch niet zo gek?. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen, 93*(7), 265-267.
- Vellenga, S. J. (1995). Tussen preutsheid en permissiviteit. Ontwikkelingen in de protestantse moraal in Nederland, 1945-1955. *Amsterdams sociologisch tijdschrift, 22*(3), 511-534.
- Wallerstein, J., & Blakeslee, S. (1989). *Second chances: Men, women, and children a decade after divorce*. New York: Ticknor & Fields.

Bijlage 1. *Correlatietabel*

	Ouderlijke	Attitude	Nooit getrouwd	Getrouwd	Gescheiden	Geslacht	Leeftijd	Opleidingsni veau
Ouderlijke scheiding	1	.071***	.107***	-.115***	.030***	-.017***	-.149***	-,004
Attitude	.071***	1	.212***	-.256***	.106***	-.040***	-.262***	,139***
Nooit getrouwd	.107***	-0.36*	1	-.824***	-.167**	.030**	-.411***	-,041***
Getrouwd	-.115***	-.256***	-.824***	1	.421***	.023***	,329***	,010*
Gescheiden	.030***	-.106***	-.167**	-.421***	1	-.088***	-.085***	,048***
Geslacht	-.017***	-.040***	.030***	.023***	-.088***	1	-.047***	-,048***
Leeftijd	-.149***	-.262***	,411***	,329***	,085***	-.047*	1	-,174***
Opleidingsni veau	-,004	,139***	-,041***	,010*	,048***	-,048***	-,174***	1